

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Аленін Юрій Павлович

*доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії
правових наук України, заслужений юрист України, професор кафедри
кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»*

АНАЛІЗ СТ. 214 КПК УКРАЇНИ В ЧАСТИНІ ОКРЕМОГО ВИДІЛЕННЯ ПОЧАТКУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Чинний КПК України 2012 року вніс досить багато змін до порядку розслідування, розгляду та вирішення кримінальних правопорушення. Проте, навіть через дев'ять років, серед науковців та практиків досі тривають суперечки щодо доцільності ліквідації одних процесуальних інститутів та введення інших. І, можливо, основним предметом таких диспутів і досі є змінений порядок початку досудового розслідування.

Відповідно до ч. 1 ст. 214 КПК України, слідчий, дізнавач, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань, розпочати розслідування та через 24 години з моменту внесення таких відомостей надати заявнику витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань. Слідчий, який здійснюватиме досудове розслідування, визначається керівником органу досудового розслідування, а дізнавач - керівником органу дізнання, а в разі відсутності підрозділу дізнання - керівником органу досудового розслідування.

Розробники нового КПК України пояснили ліквідацію стадії порушення кримінальної справи численними порушеннями, які допускали слідчі, відмовляючи у порушенні справ. В той же час складно назвати виправданим повну ліквідацію даної стадії як відповідь на порушення, які мали місце на початку досудового розслідування. Крім того, прокурор перевіряв всі відмовні матеріали та своїм рішенням міг скасувати постанову слідчого про відмову у порушенні кримінальної справи. За результатами такої перевірки фактично половина всіх матеріалів поверталася слідчому, і він зобов'язаний був починати досудове розслідування. На даний же час відсутність стадії порушення кримінальної справи стає причиною значного зростання кількості кримінальних проваджень (фактично у три рази), в яких має бути проведений хоча б певний мінімум процесуальних дій для прийняття рішення про, наприклад, закриття кримінального провадження. В цілому не можна заперечувати, що на початку кримінального провадження повинен існувати хоча б базовий процесуальний «фільтр», який би допомагав відсіяти однозначно «некримінальні» заяви.

Крім того неправильним буде твердження, що до внесення відомостей до ЄРДР кримінальне провадження не здійснюється. Так, навіть факт подання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення вже створює кримінальні процесуальні відносини: слідчий, дізнавач та прокурор зобов'язані внести таку заяву до ЄРДР. У випадку встановлення факту бездіяльності щодо невнесення відомостей до ЄРДР заявник може звернутися до слідчого судді щодо оскарження такої бездіяльності. Виходячи з позиції, що кримінальне провадження починається саме з досудового розслідування, а досудове розслідування – лише з моменту внесення відомостей до ЄРДР, то поза кримінальний процесом залишається вся процедура вирішення скарги слідчим суддею на бездіяльність щодо невнесення відомостей до ЄРДР.

Також не можна забувати про значний масив процесуальних дій, які можна проводити до моменту внесення відомостей до ЄРДР. Так, згідно зі ч. 3 ст. 214 КПК України, у невідкладних випадках до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань може бути проведений огляд місця події

(відомості вносяться невідкладно після завершення огляду). Для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань може бути: 1) відібрано пояснення; 2) проведено медичне освідчування; 3) отримано висновок спеціаліста і знято показання технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису; 4) вилучено знаряддя і засоби вчинення кримінального проступку, речі і документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку, або які виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей. У разі виявлення ознак кримінального правопорушення на морському чи річковому судні, що перебуває за межами України, досудове розслідування розпочинається негайно, відомості про нього вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань за першої можливості.

Відповідно до ст. 3 КПК України, всі ці дії здійснюються поза кримінальним провадженням, адже вони проводяться до моменту внесення відомостей до ЄРДР. Однак це не применшує їх значення та можливість використання результатів таких дій під час досудового розслідування та судового розгляду.

Таким чином можна зазначити, що фактично до початку досудового розслідування існує ще одна стадія, адже ще до внесення відомостей до ЄРДР реалізуються кримінальні процесуальні відносини. Тому доцільним буде внесення змін до КПК України задля унормування питання щодо початку досудового розслідування задля виділення додаткової стадії кримінального процесу.